

Bir Mekan

Tarihsel ve Mekânsal Olarak Barla

Araş. Gör. Osman Erdal ŞAHİN
Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F.

Öz

Barla, geçmişten günümüze Isparta ili içerisinde küçük fakat önemli bir mekândır. Eğirdir Gölünün kıyısına yakın, sarp dağların yamaçlarında kurulu olan bu belde güzelliğiyle ve kültürel yönüyle de önemlidir. Tarihsel olarak birçok devletlerin elinde Isparta'yla birlikte el değiştiren Barla, toplum yapısı ve yaşam biçimi, mekânsal özellikleriyle dikkate değerdir. Bu çalışmada Barla'nın Isparta çevresiyle birlikte tarihsel olarak geçirmiş olduğu değişimlerden ve kısa tarihinden, geçmişteki sosyal ve kültürel yapısından ve farklı mekânsal özelliklerinden bahsedilecektir. Çalışmada Barla'nın önemli değerleri ve kültürel simgelerine de yer verilip bu mekân ile olan ilişkileri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Barla, Eğirdir, Isparta, Mekân, Said Nursi

A Place

Historically And Spatial of Barla

Abstract

Barla has been a small but an important place from past to present in Isparta province. This town which established on the slopes of the steep mountains near the Eğirdir Lake is significant in terms of its beauty and also its cultural aspects. Barla passed the hands of many states in many times with Isparta historically, and its social structure and lifestyle has remarkable relationship with its spatial characteristic. In this study, the historical stages of the Barla and the environment of Isparta that is to say its short history, its different social and cultural structure in the past and its different spatial features will be mentioned. Study will also include the Barla's important values and cultural symbols and their relationships with this place will be evaluated.

Key Words: Barla, Egirdir, Isparta, Space, Said Nursi

Giriş

Barla, Eğirdir Gölünün batı yamaçlarında kurulmuş, Isparta'nın Eğirdir ilçesine bağlı bir beldedir. Barla adı kökü barlıdan gelmektedir. Barlı, kelime olarak etrafı çevrili, ağaçlık ve ormanlık anlamına gelmektedir.¹ Bu beldenin her tarafı yakın zamana kadar çam, katran ve ardıç ağaçlarıyla kaplı olduğu belirtilir. Etrafındaki ağaçların çoklukla kesilmesi ve tekrar dikiminin yapılmaması zamanla günümüzdeki halini almıştır.

1 Süleyman Kazmaz, *Barla Geçmiş Günler ve Halk Kültürü*, Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Yayın No: 25, Ankara, 2000, s. 8.

Barla tarihsel olarak geçmişte Rum ve Müslümanların birlikte yaşadığı bir mekândır. Eski yaşantıya ait bazı kalıntılar da bulunmaktadır. Bu kalıntılardan Barla'nın geçmişteki ismi de bilinmektedir. Eğirdir Gölünün batısında Bedre köyü civarında bulunan sınır yazıtı ve Barla'da bulunan yazıtlarla Barla'nın ilk adının Parlais olduğu da belirtilmektedir. Barla'nın 1,5 km kuzey batısındaki yamaçta ve tepede akropol olduğu ve bunu doğrulayan çeşitli antik kalıntılar ve kaya mezarı bulunmaktadır. Barla ve çevresi zamanla tahribata uğraması sebebiyle kalıntıların taş yığından öte bir bilgi vermesi imkânsızdır. Ancak genç devir kalıntıları günümüze gelebilmiştir. Roma İmparatorluğundan kalan eserler ise bir Roma köprüsü ve iki kaya mezarıdır.²

Böcüzade Süleyman Sami'nin Isparta tarihi adlı eserinde Barla'nın sosyo-kültürel yapısı, yaşam biçimi ve mekânsal özellikleri hakkında kısa bilgiler vermektedir. Geçmişten günümüze değişik idarelerin altında bir nahiye olan Barla birçok özelliğinin yanında kültürel değer ve şahsiyetleriyle de son yüzyılda daha çok ön plana çıkmaktadır. Bu mekânın doğal yapısı, fiziki özellikleri, toplumsal yapısının yanında en önemlisi de Cumhuriyetin ilk zamanlarında Said Nursi'nin buraya sürgün edilmesidir. Barla, günümüzde birçok okuyucusu olan Risale-i Nur eserlerinin telif edildiği ve çoğaltıldığı ilk mekân olması açısından da önemlidir.

Kısa Bir Tarihçe

Barla ve çevresi Büyük İskender tarafından M.Ö. 334 yılında istila edilmiştir. Daha sonra Makedonyalılar, Selekiler, Yunanlıların ve daha sonra Romalıların, Hıristiyanlığın çıkışına kadar yerli halkla beraber bu çevrede yaşadıkları bilinmektedir. Roma imparatorluğunun M.S. 395 yılında ikiye ayrılmasından sonra Barla ve civarı Bizans'ın eline geçmiştir.³

İslamiyet'in yayılmasıyla birlikte Müslümanlar Anadolu'ya 637 yılından başlayarak girmişti. Barla ve Isparta çevresinin İslam dünyası ile olan ilişkileri ilk bu zamana dayanmaktadır. Böcüzade Süleyman Sami'nin naklettiğine göre ise Barla ve Isparta civarının İslam'la tanışması hicretin yedinci yılında başlamıştır. Bizans devrinde bu yöre Mauna veya Mauni adıyla ticaretle meşgul, zalim olan Cenevizli bir toplumun idaresinde bulunmuştur. Bu zalim idareden çok sıkılan halk, hicretin yedinci yılında Medine'ye bir heyet göndererek Hz. Peygamber'den kendilerini bu zalim idareden kurtarmalarını istemiştir. Hz. Peygamber bunun üzerine Hz. Ali'yi bazı sahabilerle birlikte Isparta civarına göndermiştir. Bu civar ilk Müslümanlar tarafından ele geçirilmiş ve İslamiyet buralarda yayılmaya başlamıştır. Buna delil olarak Isparta'nın Dere Mahallesi civarında Döldül Ayağı⁴

2 <http://www.barla.com.tr/tarihce>, Erişim Tarihi: 30/06/2016

3 Böcüzade Süleyman Sami, *Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi*, Haz. Suat Seren, Serenler Yayını, İstanbul, 1983, s. 10.

4 Isparta'nın Dere Mahallesinde bulunan bir kara taş üzerinde at ayağına benzeyen bir iz bulunmaktadır. Bu izin Hz. Ali'nin atı Döldül'ün ayağının izi olduğuyla ilgili efsane anlatılmaktadır. Bu

denilen yerdeki bazı kalıntı ve işaretler gösterilmektedir.

Bu rivayete göre sahabilerle birlikte Hz. Ali, Isparta ve çevresine uğradığı anlaşılmaktadır. Hz. Ali'nin Barla'ya yakın olan Senirkent'e gelip burada İslamiyet'i yaydığı ve daha sonra ise Uluborlu ve Afyon'a doğru geçtiği anlatılır.⁵ Hz. Ali'den daha sonra ise Battal Gazi'nin de bu bölgeye geldiği belirtilir. Battal Gazi'nin hicretin 113. senesinde Isparta, Eğirdir ve civarına gelerek İslamiyet'i yaydığı, Kâtip Çelebi'nin Cihannüma eserinde Eğirdir'deki kalenin Battal Gazi tarafından zapt edildiği belirtilir.⁶ Battal Gazi'nin Eskişehir'in Seyitgazi belde-sinde medfun olması ile birlikte tarihi kayıtlara uygun düşen bu rivayetlere göre İslam'ın etkili bir şekilde Barla ve civarına yayılmasının da bu zamanlarda olduğu anlaşılmaktadır.

İslamiyet'in yayılmasıyla birlikte Emeviler devrinde İslam ordusunun 713 yılında bu bölgeyi geçici olarak ele geçirdiği ve daha sonra ise Bizans baskıları sonucunda geri çekildiği bilinmektedir. Aynı şekilde Abbasi Halifesi Harun Reşid bu bölgeyi 771 yılında ele geçirmiş fakat sonrasında Bizans birlikleri bu bölgeyi tekrar geri almışlardır. 1071 Malazgirt savaşından sonra Anadolu'nun gittikçe Müslümanların eline geçmesi ile birlikte bu tarihlerde bölge birkaç defa Selçuklular ve Bizanslıların elinde yer değiştirmiştir.⁷

Barla ve çevresinin yaşadığı en önemli siyasi olay ise Miryokefalon Savaşı ile olmuştur. Haçlılarla yapılan bu savaşı kazanan II. Kılıçslan Anadolu'nun tapusunu bir anlamda kazanmış ve önemli bir kısmını ele geçirilmiştir. İlk olarak Uluborlu, Yalvaç ve Senirkent çevresi Türklere kazandırılmıştır. Daha sonra ise Isparta yöresinin tamamı Barla dâhil olmak üzere Türklerin eline geçmiştir. Tam olarak Sultan III. Kılıçslan tarafından bu bölge 1204 yılında Müslüman beldesi haline getirilmiştir. Selçukluların dağılmasından sonra 1328'te kurulan Hamidoğulları Beyliği ile bu bölge, beyliğin merkezi olan Eğirdir'e bağlanmıştır. Osmanlı sultanı I. Murad'ın ısrarıyla bu bölge 80.000 altına Osmanlı Devleti'ne satılarak 1381'de Osmanlı topraklarına geçmiştir. 1402 Ankara Savaşını kazanan Timur Uluborlu, Eğirdir gibi bu bölgeyi ele geçirmiş ve Timur'un 1405 yılında ölümüyle bölge tekrar Osmanlı hâkimiyetine dâhil olmuştur.⁸ Barla ve civarı Osmanlı Dev-

efsaneye göre Hz. Ali Isparta'da bulunduğu sırada, Dere Mahallesinde atı Döldül ile gezinti yaparken, önlerine çıkan bir yılan atın ürküp şahlanmasına neden olmuş, at şahlanıp ön ayaklarıyla taşın üzerine sert şekilde düşmüş ve atın ayak izleri taşa çıkmıştır. Bkz. Halil Altay Göde, *Isparta Efsaneleri*, Fakülte Kitapevi, Isparta, 2010, s. 371.

5 Konu ile ilgili Bkz. Halil Altay Göde, *Isparta Efsaneleri*, Fakülte Kitapevi, Isparta, 2010, s. 370.

6 Kâtip Çelebi, *Cihannüma*, Ed.: Said Öztürk, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2010, s. 722-724; Böcüzade Süleyman Sami, a.g.e., s. 16.

7 Selçuk Demirgil ve Hakan Demirgil, "Isparta'nın Kısa Tarihi", *Geçmişten Günümüze Isparta*, Haz. Hüseyin Gül ve Songül Boybeyi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 370, Ankara, 2009, s. 66.

8 Selçuk Demirgil ve Hakan Demirgil, a.g.m., s. 64-66.

letinde 1891 tarihine kadar Hamid Sancağına bağlı bir nahiye olarak anılmıştır. Bu tarihten Cumhuriyet yıllarına kadar ise Isparta ve civarına (Barla dâhil) Hamidabad Sancağı adı verilmiştir.⁹ Barla, Osmanlı döneminde Hamidabad Sancağına bağlı bir nahiye olarak varlığını sürdürmüştür.

Barla'nın geçmiş tarihine ait değişik anlatımlar da vardır. Bunlardan birisine göre 1370'li yıllarda Barla'yı alan Çeşnigir Sinan Paşa'dır. Çeşnigir Sinan Paşa bu beldeyi almak için savaş sırasında bir gece boynuzlarına mum diktiği keçileri ve koçları Barla'nın üst yamacından aşağı doğru salmış, buradaki askerler hareket halinde bulunan ışıkları büyük bir kuvvet sanarak kaçtığı anlatılır. Böylelikle le Çeşnigir Sinan Paşa Barla'yı fethetmiştir. Barla'da bu yüzden Çeşnigir Sinan Paşa'dan kalma birçok tarihi eserler vardır. Beldenin çarşısı, Cumaönü'nde ki üç Cami, Camii Kebir, İlema Köyü dolaylarında bulunan mescidler ve Müslim Dede Tekkesi bunlar arsında yer alır.¹⁰

Lozan mübadelesine kadar Barla'da Rumlar ve Türkler birlikte yaşamışlardır. Daha önce Rumların çoklukla bulunduğu Barla'da Rumlardan kalan Aya Geogios kilisesi dağın yamacında bulunur. Osmanlılardan ise kalma iki köprü, Çeşnigir Paşa camii ve tarihi çeşmeler ile dört ulu çınar vardır.¹¹ 1923 tarihinde Isparta'nın müstakil bir vilayet olmasıyla birlikte Barla, Eğirdir ilçesine bağla bir kasaba olae rak teşkilatlandırılmış, 1953'te belediyeye dönüştürülmüş ve günümüzde de bu şekildedir.

Barla'nın Mekânsal Özellikleri

Barla mekânsal olarak Eğirdir Gölü kıyısına yakın ve etrafı yüksek dağların kollarıyla kaplı, civarında derin uçurumları, yüksek yaylaları, yalçın vadileri bulunan bir yerdir. Kâtip Çelebi ise Cihannüma eserinde Barla'yı şöyle tarif eder; "Barla iki dağın arasında kalır, Eğirdir Gölü'nün doğu kenarına yakın olup güzel bağları vardır. Üzümü ise nefistir."¹² Barla'nın yüksek dağlar tarafında yayla bölgesinde küçük bir gölette mevcuttur. Buradan sulama yapılarak gerekli su ihtiyacı da karşılanır. Barla geçmişten günümüze bulunduğu konumu itibariyle önu göl ile çevrili olması ve çevresi yüksek dağlarla kaplı bulunmasından dolayı istila ve saldırılardan doğal olarak korunmuştur. Çeşitli dönemlerde Rumlar, Selçuklular, Hamidoğulları ve son olarak Osmanlıların idaresinde bulunmuştur.

Etrafı ağaçlık ormanlık anlamına gelen Barla, Isparta ilindeki önemli coğrafi özelliklere sahip bir mekândır. İlin alanının % 40 ormanlarla kaplı olması özelliikle de Barla ve etrafında da bu ormanlık alanlar mevcuttur. İl sınırları içerisindeki en önemli dağlardan biri olarak Barla Dağı, Senirkent Ovası ile Atabey

9 Böcüzade Süleyman Sami, a.g.e., s. 18.

10 Süleyman Kazmaz, a.g.e., s. 10.

11 <http://www.barla.com.tr/tarihce>, Erişim Tarihi: 30/06/2016

12 Kâtip Çelebi, *Cihannüma*, Ed.: Said Öztürk, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2010, s. 723.

Ovası arasında kırk km uzunluğunda heybetli bir görüntüsü vardır. Uluborlu'nun batısından başlamak üzere doğuya doğru bu dağın yükseltisi artarak Gelincik Tepeden sonra Eğirdir Gölüne doğru yükseltisi azalmaktadır. Barla Dağında önemli iki zirve yer almaktadır. Birisi Kapıdağ zirvesi (2447 m.) diğeri ise Gelincik Dağı (2799 m.) zirvesidir.¹³

Batı Torosların orta kısmında bulunan Eğirdir Gölü elli km'lik bir mesafe dât hilinde Barla'ya yakın bulunmaktadır. İsmi Eğridir ilçesinden alan gölün halk dilinde de bazı efsaneleri anlatılmaktadır.¹⁴ Yöre insanların deniz olarak adlandırması gibi Said Nursi de eserlerinde Eğirdir Gölünü Barla Denizi¹⁵ olarak tarif etmiştir. Bu gölün sabahtan akşama kadar yani gün boyunca değişik renklere büründüğü bilinir. Yüksekten bakıldığında ise her saat ayrı bir renkte olduğu görülür. Eğirdir Gölünün suyu tatlı olmasından dolayı tarım ve içme suyu olarak kullanılmaktadır. Göl kenarında elma ve benzeri gibi birçok meyve bahçelerinin suyu da buradan karşılanır.

Barla ve civarı kazalara giden yolların yapımına 1931 yıllarında başlanmıştır. Barla ile Eğirdir arası yol yapılmadan önce Eğirdir Gölü sahillerinde her köyün veya beldenin iskeleleri mevcuttu. Barla ve yakınında bulunan Bedre ve İlema gibi köylerin göl sahilindeki iskelelerle diğer yerlere kolayca ulaşım sağlanmıştı. Bu konuda Said Nursi'nin Barla'ya yakın olan Bedre köyünde imamlık yapan Sabri Arseven'in, yazılan Risale-i Nur eserlerinin diğer köylere ulaştırmasını "Nur iskele memuru" olarak isimlendirmiştir.

Barla'nın Geçmişteki Sosyal ve Kültürel Yapısı

Eğirdir Gölünün kuzeybatısında dağlar arasında bulunan Barla nahiyesi, Böcüzade Süleyman Sami'nin 1900'lü yılların başında belirttiği üzere, dokuz mahalle ve iki köyden ibaret olup 638 hanede 2200 Müslüman, 763 Hıristiyan (Rum) olmak üzere toplam 2963 nüfuslu bir kasaba olduğu belirtilmiştir. Barla halkından birçok kişinin geçmişten beri İstanbul'da sanat ve ticaret ile uğraştığı ve sonrasında ise tekrar geri döndüğü anlatılır. Barla'nın erkek ve kadınlarının öteden beri terbiyeli olduğunu belirten Böcüzade Süleyman Sami bu durumun evlere yansadığını, evlerin ve mobilyalarının ise muntazam olduğunu nakleder.

13 Kadir Temurçin, "Isparta İlinin Coğrafi Özellikleri", *Geçmişten Günümüze Isparta*, Haz. Hüseyin Gül ve Songül Boybeyi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 370, Ankara, 2009, s. 34.

14 Halk dilinde bazı efsaneler göre Eğridir Gölü şiddetli yağmur ve seller sonucu büyük bir göl olduğunu anlatılır. Göl suyunun şiddetli yağmurlarla yükselmesi sırasında burada bulunan insanlar eşyalarını alıp yüksek yerlere taşınmakta iken bu duruma hiç aldırış etmeyen yaşlı bir kadının kendi çadırında yününü eğirmeye devam etmesi ve insanların kendisini uyarmasına rağmen ise hiç aldırış etmemesine karşılık köylülerin yaşlı kadına kızarak: "Ne halin varsa gör, eğir dur!" diyerek dağların yamaçlarına taşınmışlar. O günden sonra gölün ve dağın yamacında kurulan yeni yerleşim yerinin adı da "eğir dur" ifadesinden hareketle değişerek Eğirdir şeklini almıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Halil Altay Göde, *Isparta Efsaneleri*, Fakülte Kitapevi, Isparta, 2010, s. 286- 287.

15 Bkz. Sözlür, s. 607, Lem'alar, s.75, Emirdağ Lahikası 2, s. 198.

Kasabanın suyu, havası, bağ ve bahçeleri güzel olduğu, arazisinin verimli olmakla birlikte dar ancak kendilerine yetecek kadar ürün alındığı fakat çeşitli meyvelerin çokça üretildiği, içecek, bağ ve bahçe sulayacak suların bolluğu gibi orman ve odun ihtiyacının da yeterli olduğu belirtilir.

19. yüzyılın başlarından günümüze Barla halkının hayvancılıkla da geçindiği, kadınlarının bez ve halı dokuduğu, birçok evde bir halı tezgâhının bulunduğu ve erkeklerin ise eskiden duvarcılık ve inşaat ile de ilgilendiği belirtilir. Böcüzade Süleyman Sami, Barla ve halkını şöyle tarif eder; “Merkez nahiyede her hafta Cuma günleri pazar kurulur. Ayrıca dükkân yoktur. Halkı sıhhatli ve gayretlidir. Merkez kazadan buraya ve köylere muntazam yollar yoktur. Bütün yollar hayvanla bile zor geçilir. Göğe baş çeken çam ağaçları yolsuzluktan taşınıp kereste yapılamadığından yerlerinde yıkılıp çürümektedir. Bazı köylüler bu çamları yakıp çam sakızı ve katran elde etmektedir. Köylerin hiç birinde hamam yoktur. Doğan çocuklar, soğuk suya atılır. Anaları da soğuk suyla yıkanır. Hastalık ve ölüm olmaz. Hasta yatağı ve ebe yoktur. Kadınları köylü ihtiyar kadınlar doğurturlar.”¹⁶ Barla'nın koru ve ormanlık alanlarında Antalya tarafından gelen Tahtacı aşiretinin iştiğal ettiği ve bu aşiretin kereste yapmak ve satmak ile meşgul olduğu da belirtilmiştir.

Isparta halkı gibi Barla halkının oturduğu evler genellikle üzeri çatı ile örtülüdür. Her evin önü kibleye (güneye) bakar ve açık olur, genellikle sokağa bakan yüzlerine pencere konmaz. Evler iki kattan fazla olmamak üzere doğudan batıya dikdörtgen şeklinde sıralanır ve arkaları dağa doğru yaslanır. Alt katlarda kiler, mutfak, ahır ve ambar gibi kısımlar, üst katta oturma ve yatak odaları, salon ve hanaylar bulunur. Her evin önünde veya arkasında küçük bahçesi bulunur. Her odada kapı karşısına gelecek şekilde bir ocak vardır. Önleri Doğu, Batı ve Kuzeye bakan evler azdır. Evlerin yaz ve kış odaları farklıdır. Odaların kışın güneş görmesi, yazın serin olması sağlanır. Evlerin sokağa bakan pencereleri ya yoktur ya da küçüktür.¹⁷ Sokağa karşı pek pencere konulmaması veya küçük olarak tasarlanmasındaki gaye sokak gürültüsünün duyulmaması ve hane halkının dışarıdan görünmemeleri içindir. Mahremiyet esas olarak evlere bu şekilde yansımıştır. Başkasının veya komşusunun evini gözetleyecek şekilde pencere açmak adet değildir. Bu adet burada yaşamış Rumların da benimsenmiş bir durum olduğu anlaşılmaktadır.

Barla'da dağ yamaçlarında mağaralar ve Rumlara ait eski kalıntılar bulunmaktadır. Yörenin İslam idaresine geçişiyle birlikte İslami yapılar da zamanla inşa edilmiştir. Bunlardan en önemlisi Çeşnigir Sinan Paşa camisidir. Tarihi bir yapı olarak bu camii miladi 1376 yılında inşa edilmiştir. Caminin minaresi renkli tuğlalarla yapılmış, duvarları ise kargir ve üzeri ahşaptan inşa edilmiştir. Bu yapı,

16 Böcüzade Süleyman Sami, a.g.e., s. 67-69.

17 Böcüzade Süleyman Sami, a.g.e., s. 32-33.

Isparta ve havalisi gibi Barla'nın da Osmanlı idaresine geçmesinden altı yıl önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Barla'nın yukarı tarafında eskiden bir Hıristiyan mahallesinin olduğu belirtilir. Bu mahallede 1805 yılında yapılmış bir kilise ve civarında küçük bir Hıristiyan Okulu bulunduğu buna karşılık bu yıllarda ise Müslümanlara ait bir okulun da mevcut olduğu belirtilmektedir.¹⁸

Barla'nın Değerleri ve Kültürel Simgeleri

Bilindiği gibi yöreler, şehirler ve beldeler tarihi mekân, coğrafi özellikleri kadar üzerinde yaşayan insanların iktisadi, toplumsal ve kültürel özellikleri de önemlidir. Bir yörenin kimliğinin belirlenmesi genelde mekân özeldir ise insanlar arasındaki münasebetler ve bu münasebetlerin günlük hayata sürekli olarak yansmasıyla ilgilidir. Bir başka ifadeyle bir mekânın veya beldenin kimliğini tarihi ve coğrafi konumları yanında toplum ve topluma etki eden bazı şahsiyetler ve değerler belirlemektedir.¹⁹ Barla'ya bu açıdan bakıldığında bu değerlerin başında Said Nursi ve yapmış olduğu İslami hareketi gelmektedir.

Said Nursi 1927 senesinde sürgün olarak gönderildiği Barla, dönemin siyasi iktidarı açısından dikkatle seçilmişti. Said Nursi'nin Şeyh Said isyanı sonrasında sürgün edilişi bu anlamda önemliydi. Sürgün edildiği Eğirdir ilçesine bağlı bir belde olan Barla'nın topoğrafik mekânsal yapısı Said Nursi'nin doğduğu Nurs köyünü andırmaktadır. Nurs köyünün yüksek dağların eteklerinde bulunması ve dağların yükselti ve şekillerinin benzerlik göstermesi, Barla'da ki gibi bir derenin köyün içinden geçmesi, Eğirdir Gölü gibi Van Gölünün de kendisine has özelliklerinin bulunması yönünden mekânsal benzerlikler bulunmaktadır.

Said Nursi 1 Mart 1927 tarihinde getirildiği ve 1935 yılında sürgün edildikten uzun yıllar sonra tekrar geldiği Barla'yı kendi doğduğu köyü olan Nurs'a benzetmekte ve bulunduğu haneyi de tahsil gördüğü eski medreseye benzetmektedir. *“Risale-i Nur'un birinci medresesi ve tarlası olan Barla Karyesine, yirmi beş senelik bir müfarakattan (ayrılıktan) sonra, aynen meskat-ı re'sim (doğduğum yer) Nurs Karyesine karşı olan sula-i rahimden daha ziyade bir saikle geldim. Gördüm ki: Aynen Nurs Köyü vaziyetindeki o eski medresem gibi ve Nurs'taki babamın aynı hanesi gibi ve hakiki meskat-ı re'sim Nurs'a gelmişim gibi gayet hazin ve lezzetli bir halet hissettim.”*²⁰

Said Nursi 1927 yılında Barla'ya sürgün olarak getirilmiş ve önünde büyük bir çınar ağacı olan küçük bir evde ikamet etmiştir. Kaldığı bu evi ise Nur Medresesi olarak kabul etmektedir. Çınar ağacının dalları arasında küçük bir kulübecik yaptıran sosyal ve siyasal olaylardan uzak olarak Said Nursi burada hem tefek-

18 Böküzade Süleyman Sami, a.g.e., s. 109.

19 Songül Sallangül ve Hüseyin Gül, “Isparta'nın Toplumsal Yapısı ve Gündelik Yaşam Pratikleri”, *Geçmişten Günümüze Isparta*, Haz. Hüseyin Gül ve Songül Boybeyi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 370, Ankara, 2009, s. 80.

20 Said Nursi, *Nurun İlk Kapısı*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2012, s. 5-6.

kür hem ibadet ile meşgul olmuştur. Said Nursi, evinin önünde bulunan bu çınar ağacını eserlerinde kâinata bir örnek gösterip bunun ile ilahi emir ve kanunları açıklamıştır.²¹

Said Nursi bulunduğu Barla mekânındaki canlı ve cansız her varlığın bir birle-riyle olan münasebetlerinden bahsederek mekânın salt maddeci yönünden başka farklı noktalarına temas etmiştir. “*Bu Barla ağzının, şu dağ lisanının bir muazzam kelimesi olan, bu odamızın önündeki çınar ağacına bak, gör. Ağacın şu üç başının her başında kaç yüz dal dilleri var. Ve her dilde, bak, kaç yüz mevzun ve muntazam meyve kelimeleri var. Ve her meyvede, dikkat et, kaç yüz kanatlı mevzun tohum-cuk harfleri, emr-i künfeykûn’e mâlik Sâni-i Zülcelâline ne kadar belîğ bir medih ve fasih bir tesbih ettiğini işittiğin, gördüğün gibi...*”²² Bir anlamda bulunduğu mekândaki her şey ile farklı bir temas kurabilmiştir. Bunu ise şu şekilde ifade etmektedir; “*Yeryüzünün tarlasında nebâtâtın herbir taifesi, lisan-ı hâl ve istidat diliyle Fâtır-ı Hakîmden sual ediyorlar, dua ediyorlar ki, ‘Yâ Rabbenâ! Bize kuvvet ver ki, yeryüzünün herbir tarafında taifemizin bayrağını dikmekle saltanat-ı rububiyetini lisanımızla ilân edelim. Ve rû-yi arz mescidinin herbir köşesinde Sana ibadet etmek için bize tevfik ver. Ve meşhergâh-ı arzın herbir tarafında Senin Esmâ-i Hüsnânın nakışlarını, Senin bedî ve antika san’atlarını kendi lisanımızla teşhir etmek için bize bir revaç ve seyahate iktidar ver’ derler.*”²³

Barla, Said Nursi için kendi doğduğu köye benzemesi ile birlikte yayla havasında, soğuk çeşmeleri ve pınarları mevcuttur. Barla mezaristanında bulunan birçok Ardıç ağaçlarıyla birlikte, Karadut, Karakavak, Büyük Çınar ağaçları gibi güzelliklere sahiptir. Karaca Ahmet Sultan Bey deresi ve cennet bahçesi gibi Said Nursi’ye ilham olmuş güzellikler bu mekânda mevcuttur. Barla’da bulunan Koca Pınar, Taşlıpınar, Deliklipınar, Çam Dağı, Tomus kayası gibi Said Nursi’nin yaz aylarında sıklıkla gittiği Çam Dağı tepesindeki Katran ve Çam ağaçları gibi men-zillerdevardır.²⁴

Barla’nın bütün bu güzelliklerinin yanında konum olarak, Eğirdir Gölüne yan-kın ve hâkim bir yerde bulunması da ayrı bir güzelliiktir. Türkiye’nin en büyük göllerinden biri olan Eğirdir Gölünün hem içilebilir tatlı su olması ve günün belirli vakitlerinde farklı renk tonlarına bürünmesi kendisini ayrıcalıklı kılmıştır. Bu gölün farklı özelliklerini Kâtip Çelebi Cihannüma eserinde ise şöyle belirtir; “Eğirdir gölü tatlı su gölüdür. Göl içinde kenara bitişik Eğirdir adında bir kale vardır.

21 Bu örneklerden birisini ise Nursi şöyle yapmaktadır; “Kâinat bir şecere (ağaç) hükmünde olduğu için, her bir şecere, kâinatın hakaikine misal olabilir. İşte, bizde şu odamızın önündeki muhteşem çınar ağacını kâinata bir misal-i musağar (küçük örnek) hükmünde tutup, kâinattaki cilve-i Ehadiyeü ti onun ile göstereceğiz.” Bkz. Said Nursi, *Sözler*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996, s. 610.

22 Said Nursi, *Sözler*, s. 165.

23 Said Nursi, *Sözler*, s. 356.

24 Ahmed Akgündüz, *Arşiv Belgeleri Işığında Bediüzzaman Said Nursi ve İlmi Şahsiyeti*, Cilt 2, Osav Yayınları, İstanbul, 2014, s. 683.

Gölün ortasında iki adacık bulunur ki bunlardan küçüğüne Can Adası büyüğüne ise Nis Adası derler. Beş çeşit balığı olur. Bahar başlangıcından kiraz mevsimine kadar balık avlanır. Garip bir göldür. Göl kenarında Allah'ın isminin yazılı olduğu beyaz çakıllar bulunur.”²⁵

Said Nursi ve Barla

Barla'nın günümüzde ki önemi Risale-i Nur eserlerinin ilk telif edilmeye başlandığı yer olmasından da kaynaklanır. Said Nursi bu eserlerinin yazılıp okunmasını da ilk olarak bu yerden başlatmıştır. Van'da iken Cumhuriyetin yeni idaa recilerinin Said Nursi'yi sürgün ederek nihayetinde Barla'ya getirmelerini Nursi, kendisi açısından bir inziva yeri olarak görmüştür. Bu durumu ise şöylece açıklar; “*Siyaseti terk ve dünyadan tecerrüt ederek bir dağın mağarasında âhireti düşünmekte iken, ehl-i dünya zulmen beni oradan çıkarıp nefyettiler. Hâlık-ı Rahîm ve Hakîm, o nefyi bana bir rahmete çevirdi. Emniyetsiz ve ihlâsı bozacak esbaba maruz o dağdaki inzivayı emniyetli, ihlâslı, Barla dağlarındaki halvete çevirdi. Rusya'da esarete iken niyet ettim ve niyaz ettim ki, âhir ömrümde bir mağaraya çekileyim. Erhamürrâhîmîn, bana Barla'yı o mağara yaptı, mağara faidesini verdi.*”²⁶

Said Nursi Osmanlı devletinin inkırazı sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyetinin ilk zamanlarında Barla'ya sürgün olarak gönderilmişti. İslami prensiplerin geri plana atılıp kamusal mekânlarda uzak tutulmaya çalışıldığı ve Batıya dönük bir kültür politikasının her yerde uygulamaya konulduğu bir dönemde Barla gibi bir mekâna sürgün edilişi dikkat çekicidir. O dönemde hayatın her alanında uya gulamaya konan yeni kültür politikaları karşısında Said Nursi, Barla'da kaleme aldığı Risale-i Nur eserleriyle İslami şuuru canlandırmaya çalışmıştı. Fakat bu çalışmada siyasi bir hedef gözetmemişti. Barla, Said Nursi için bir medrese, ders ve tefekkür mekânı olmuştu. Said Nursi bunu ise “*Barla yerine bu vilâyeti, belki ekser memleketi bir medrese hükmüne getirdi. Onlar beni bir köyde mahpus zannediyor... Bilâkis, Barla kürsî-i ders olup, Isparta gibi çok yerler medrese hükmüne geçti*”²⁷ diyerek bulunduğu mekânı geniş bir ders yeri olarak kabul etmiştir.

Siyasi iktidarlardan uzak durmayı tercih etmiş ve mekânlardaki ilahi iktidarın simgelerini birer Vahdet mührü ve Ehadiyet sikkesi olarak değerlendirmiştir. Her bir çiçeğin aynı şekilde binler mekânlarda bulunmasını ilahi iktidar ile ilişkilendirmiş ve Çam Dağındaki menzilleri Yıldız Sarayına tercih ettiğini belirtmiştir. Siyasi iktidarların saray gibi kamusal yapılarındaki ihtişam ve güzelliklerden çok daha fazlasını doğal bir şekilde Barla'nın güzellikleri içerisinde bulmuş ve bu mekânı kendisine göre anlamlandırmıştır.

25 Kâtip Çelebi, *Cihannüma*, Ed.: Said Öztürk, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2010, s.724.

26 Said Nursi, *Mektubat*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996, s.46.

27 Said Nursi, *Mektubat*, s. 363.

Barla, Said Nursi için doğal bir eğitim mekânı olarak ta görülmüştür. Her bir canlının kendisini tarif etmesinden daha fazla yaratıcısına da işaret etmesi gibi varlıkların buldukları mekânlardaki anlamlı ilişkilerine eserlerinde her vakit dikkat çekmiştir. Bu açıdan Barla, Said Nursi için bir esaret mekânı olarak değil bir tefekkür, tedrisat, dua, ubudiyet ve tevhid mekânı olmuştur. Said Nursi birçok zaman Barla'nın dağ ve bahçelerinde bu anlamları kaleme almıştır. Barla, mekân olarak değişik şekilde yani bir anlamda yeniden yeniye Said Nursi'nin nazarında üretilmiştir. Mekânın salt maddeci bakış açısından farklı olarak çok yönlü analizi de Said Nursi tarafından yapılmıştır. Her varlığın tevhide açılan birer pencere olarak değerlendirilmesi ve buldukları mekânı bu şekilde anlamlandırılmaları bu açıdan değerlendirmiştir. Bu yüzen Said Nursi eserlerinde "O'nu tanyan zindanlarda da olsa bahtiyardır, O'nu unutan saraylarda da olsa bedbahttır"²⁸ ifadesini sıklıkla kullanmıştır. Mekânın tasavvurunu dar ve maddeci bir bakış açısıyla yapmayarak farklı boyutlarına da dikkat çekmiştir. Barla bir mekân olarak bu anlamda mekânın Said Nursi'ce yeniden üretilmişliğini de göstermektedir.

Mart 1930'da M. Kemal'in Isparta ziyaretiyle birlikte Eğirdir'de bir gece kaldıktan sonra yalnız birkaç kişi ile beraber Barla'ya gelerek Said Nursi'yi evinde ziyaret ettiği ve kendisine bazı sorular sorduğu da iddia edilmektedir. M. Kemal 4-6 Mart 1930 tarihlerinde Isparta'yı teftişe geldiği ve geceyi Eğirdir'de geçirdiği belirtilir. İzmir ile Isparta-Eğirdir tren yolunun uzatılmasıyla M. Kemal'in 5 Mart 1930'da Eğirdir ziyareti yaptığı,²⁹ bakanlıklar arasında yapılan yazışmaların belgeleriyle ve Mustafa Kemal'in Eğirdir tren istasyonunda çekilmiş fotoğrafının bulunması da bu iddiayı güçlendirmektedir.

Said Nursi'nin, Barla'da kendisinden ders alan ve yazılan eserlerini çoğaltan önemli talebeleri de bulunmaktadır. Bir kısmının mezarları Barla mezaristanındadır. (Şamlı) Hafız Tevfik Göksu, (Muhacir) Hafız Ahmed Karaca, (Sıddık) Süle(çam Kervancı, (Marangoz) Mustafa Çavuş, Hafız Halid Tekin, (Muallim) Ahmed Galib Keskin, (İlamalı) Sabri Gönenç, Bekir (Bey) Dikmen, Abdullah (Çavuş) Yavşer, Şemi Güneş, Bahri Çağlar, Mehmed Kara gibi şahsılar Said Nursi'nin derslerini dinleyerek yazılan eserlerinin çoğaltılmasına da yardımcı olmuşlardır. Said Nursi, Muhacir Hafız Ahmed Karaca'nın 1948'de vefatından birkaç gün önce kendisine gönderdiği mektupta Barla mezaristanı hakkında şöylece bir açıklama yapmaktadır; "*Sen Barla'yı ikinci vatanımdır dediğin halde, neden ona gelmiyorsun, başka yerleri tercih edersin? İptidâ-yı medrese-i Nuriye (nur medresesinin başlangıcı) Barla'dır, senin mezarın orada olmalı diye bana ihtar etti.*"³⁰ Bu mektup gibi bazı mektuplarda da işaret edildiği üzere Nursi, mezarının Isparta'da

28 Geniş bilgi için Risale-i Nur Külliyyatı Envar Neşriyatına göre bkz. Sözlür, s. 159, Şualar, s. 208, Tarihçe-i Hayatı, s. 439, Asa-yı Musa, s. 26, Gençlik Rehberi, s. 80, Nur Çeşmesi, s. 13.

29 Bkz. Sümer Şenol, *Bu Isparta'dan O Isparta'ya Mübadele 1923*, Küçükasya Ispartalılar Birliği, Isparta, 2002, s. 67.

30 Said Nursi, *Emirdağ Lahikası I*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996, s. 169.

Sav'da veya Barla'da olmasını arzu etmiştir.³¹

Said Nursi, Barla'da ikamet ettiği zamanlarda, “*Yaz aylarında bazen Çam Dağına çıkar, bir müddet yalnız olarak orada kalırdı. Buldukları dağ hayli yüksekti. Barla derslane-i nuriyesinin önündeki çınar ağacının tepesindeki kulübeciği gibi, Çam Dağının en yüksek tepesinde olan iki büyük ağaç üzerinde derslane-i Nuriye mânâsında birer menzili vardı. Bu çam ve katran ağaçlarının tepelerinde Risale-i Nur 'la meşgul oluyordu. Hem ekser zamanlar, Barla'dan bu ormanlık halvaliye gelip giderdi. Ve derdi ki: Ben bu menzilleri, Yıldız Sarayına değişmem.*”³² Bunun gibi bulunduğu evinin önündeki büyük çınar ağacı içinde aynı şekilde “*Ben bu çınar ağacını Yıldız Sarayına değişmem, bu çınar benim için bin altından kıymetli*”³³ demiştir.

Said Nursi 1935 yılına kadar sekiz yıl kaldığı Barla'dan ayrıldıktan sonra devamlı burayla alakadar olmuş ve uzun bir müddet sonra bile olsa tekrar bu yeri ziyaret etmiş ve bazı zamanlarda kalmıştır. Barla ile kendi Nurs köyünden daha fazla alakadarlık göstermiştir. Çünkü Risale-i Nur eserlerinin; Sözler, Mektubat, Lem'alar gibi büyük bir kısmı buradaki mekanlarda telif edilmiştir. Bu itibarla Barla'yı Risale-i Nur'un ilk medresesi olarak kabul etmiştir. Bir zamanlar buraya sürgün edilen Said Nursi'nin ölüp gitmesi arzulanmıştı. Uzun sürgün yıllarının ardından Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle birlikte Tek Parti iktidarı son bulmuş ve Said Nursi üzerindeki baskılarda bir nebze olsun azalmıştı. Yaklaşık yirmi beş yıl aradan sonra Said Nursi, Barla'yı tekrar ziyaret etmiştir. Said Nursi, Barla gibi Çınar Ağacını teselli bulduğu bir dost gibi görmüş, Barla'daki doğal güzellikler onun için sadık ve enis birer arkadaş olarak bu mekânın içerisinde yer almıştır.

SONUÇ

Mekânlar hem tarihsellikleri hem buldukları fiziki ve siyasi konumlarıyla birlikte önem kazanmaktadırlar. Bazı yerleşim mekânları hem tarihi hem de kültürel özellikleriyle öne çıkmaktadırlar. Barla geçmişten günümüze bulunduğu konum, coğrafya ve kültürel değerleri ve özellikleriyle önemli bir mekândır. Eğirdir Gölü kıyısına yakın yüksek dağların kolları arasında bulunan Barla, mekânsal özelliklerinin kültürel değerlerle bütünleştiği görülür. Isparta'nın çeşitli tarihi dönemleriyle birlikte farklı devletlerin hâkimiyeti altına giren Barla'nın en önemli kültürel değişimi İslamiyet sonrası gelişen siyasi olaylarla birlikte olmuştur. İslamiyet'in ilk zamanlarında Müslümanların Isparta ve civarına geldiği ve bu civarda İslamiyet'in yayıldığı da rivayet edilir. Sonraki dönemlerde birkaç devletin elinde yer değişen Isparta gibi Barla ve çevresi son olarak Osmanlı Hamidabad

31 Konu ile ilgili mektuplara Bkz. Said Nursi'nin *Tarihçe-i Hayatı*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996, s. 671, Emirdağ Lahikası 1, s. 169.

32 Said Nursi'nin *Tarihçe-i Hayatı*, s. 169.

33 Geniş bilgi için bkz. Ahmed Akgündüz, *Arşiv Belgeleri Işığında Bediüzzaman Said Nursi ve İlimi Şahsiyeti*, Cilt 5, Osav Yayınları, İstanbul, 2015, s. 972.

Sancağına bağlı bir nahiye olarak Cumhuriyet dönemine intikal etmiştir.

Cumhuriyet dönemi sonrası Isparta'nın il yapılmasıyla birlikte Barla buraya bağlanmış ve Said Nursi'nin sürgün edildiği bir mekân olarak önem kazanmıştır. Said Nursi için bir sürgün mekânından daha farklı bir yer olan Barla, Risale-i Nur eserlerinin yazılıp çoğaltıldığı bir merkez haline gelmiştir. Bu mekânın kendine has doğal güzellikleri Said Nursi için eserlerinin yazılmasına bir ilham kaynağı olmuştur. Nursi, Barla'da kalabalık şehirlerden ve siyasi iktidardan uzak olarak teselli bulduğu ve ilahi iktidarın sanatlarını seyrederek bu yerleri saraylara değiştirmedeğini belirtmiştir. Bu bağlamda Farabi'ye göre mekân kemalatın bir tezahür yeri, İbn-i Haldun'a göre canlı bir organizma olduğu, H. Lefebvre göre politik olması gibi Barla, bu anlamlarda mekânsal olarak Said Nursi'ye göre de canlı ve cansız tüm varlıklarıyla birlikte insan ile alakadar, ilahi iktidarın sikke, mühür ve hatemleriyle dolu, siyasi iktidar yapılarından daha güzel doğal varlıklara sahip bir yerdir. Bu açıdan bir mekân olarak Barla, Nursi için çok yönlüdür.

KAYNAKÇA

AKGÜNDÜZ, Ahmed, *Arşiv Belgeleri Işığında Bediüzzaman Said Nursi ve İlmî Şahsiyeti*, Cilt 2, Osav Yayınları, İstanbul, 2014.

AKGÜNDÜZ, Ahmed, *Arşiv Belgeleri Işığında Bediüzzaman Said Nursi ve İlmî Şahsiyeti*, Cilt 5, Osav Yayınları, İstanbul, 2015.

DEMİRGİL, Selçuk ve Hakan Demirgil, "Isparta'nın Kısa Tarihi", *Geçmişten Günümüze Isparta*, Haz. Hüseyin Gül ve Songül Boybeyi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 370, Ankara, 2009, ss. 63-74.

GÖDE, Halil Altay, *Isparta Efsaneleri*, Fakülte Kitapevi, Isparta, 2010.

<http://www.barla.com.tr/tarihce>, Erişim Tarihi: 30/06/2016

KÂTİP ÇELEBİ, *Cihannüma*, Ed.: Said Öztürk, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2010.

KAZMAZ, Süleyman, *Barla Geçmiş Günler ve Halk Kültürü*, Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları, Yayın No: 25, Ankara, 2000.

NURSİ, Said, *Emirdağ Lahikası 1*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996.

NURSİ, Said, *Mektubat*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996.

NURSİ, Said, *Nurun İlk Kapısı*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2012.

NURSİ, Said, *Sözler*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996.

SAİD NURSİ'NİN TARİHÇE-İ HAYATI, Envar Neşriyat, İstanbul, 1996.

SALLANGÜL, Songül ve Hüseyin Gül, "Isparta'nın Toplumsal Yapısı ve Gündelik Yaşam Pratikleri", *Geçmişten Günümüze Isparta*, Haz. Hüseyin Gül ve

Songül Boybeyi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 370, Ankara, 2009, ss. 75-94.

SÜLEYMAN SAMİ, Böcüzade, *Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi*, Haz. Suat Seren, Serenler Yayını, İstanbul, 1983.

ŞENOL, Sümer, *Bu Isparta'dan O Isparta'ya Mübadele 1923*, Küçükasya Ispartalılar Birliği, Isparta, 2002.

TEMURÇİN, Kadir, "Isparta İlinin Coğrafi Özellikleri", *Geçmişten Günümüze Isparta*, Haz. Hüseyin Gül ve Songül Boybeyi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 370, Ankara, 2009, ss. 23-62.